

Ми нисмо још постигли, чак ни у федералном систему, све што је потребно ради заштите сиромашних странака (21). Још није предвиђена накнада за адвоката који заступа сиромашну странку. У парничном поступку он се мора ослонити да ће добити део онога што се у спору добије, али ако спор изгуби остаће ненаграђен. Није ништа предвиђено ни за плаћање адвоката који заступа сиромашно лице у кривичном предмету. Услед тога неки адвокати беже од поступања *in forma pauperis*, на штету тог система. Исто тако нису предвиђена средства за финансирање истраживања која претходе судском поступку, а која су често неопходна ради потпуног излагања одређене правне ствари (22).

Па ипак, ми смо прилично далеко одмакли у обезбеђењу сиромашним оптуженима једнаког поступања у федералним кривичним стварима. Оптужени више није принуђен да стоји сам и неспреман на супрот свој сили федералне владе. Закон се спроводи, али се права појединца и лични интегритет не жртвују. Скорашњи напредак у нашем федералном судском поступку приближио нас је крајњем циљу, једнакој правди пред судом за све наше грађане.

Вилјам О. Даглас (*William O. Douglas*)
судија Врховног суда Сједињених Америчких Држава

МЕЋУСОБНИ ОДНОСИ САМОСТАЛНИХ УСТАНОВА И ЊИХОВИХ КОРИСНИКА

1. Одређивање појма корисника самосталне установе. — Ближе одређивање појма корисника установа које се образују у области друштвених служби јесте једно од претходних питања у разматрању међусобних односа самосталних друштвених установа и њихових корисника. Ово питање има шири значај јер се и права корисника у систему друштвеног самоуправљања друкчије постављају него што се то чини при одређивању ових права у систему децентрализованих установа капиталистичког поретка. Овде права корисника имају за свој основ Уставом зајамчено ново

(21) У Америци постоје посебни кривични закони појединих држава и федерације, са посебним државним и федералним судовима и службеницима који те законе примењују (Види Douglas, From Marshall to Mukherjee, *Studies in American and Indian Constitutional Law* (Tagore Lectures 1956), с. III). Помоћ сиромашним странкама углавном није толико развијена у системима појединих држава колико у федерацији. Врховни суд је донекле био у стању да подигне стандарде појединих држава вршећи своју дужност заштите уставних права. Држава не сме ускратити осуђеноме право жалбе зато што овај не може да плати преписе записника са претреса, док се другим оптуженима који то могу да плате дозвољава жалбена ревизија. Према нашим одлукама, то би значило ускраћивање једнаке заштите закона која је зајемчена Четрнаестим амандманом Устава САД (Griffin v. Illinois, 351 U. S. 12 (1955); Eskridge v. Washington State Board, 357 U. S. 214 (1958)). — Поједина држава није дужна никоме да обезбеди право жалбе; али ако то право да, не може га ускратити онима који нису у стању да за њега плате.

(22) Види *United States v. Johnson*, 238 F. 2d 565, 572. У скандинавским земљама сваки кривично оптужени не само да има права на адвоката по сопственом избору кога ће платити држава, већ му на располагању стоји апарат полиције и јавног тужиоца ради потребних истраживања, укључујући ту проналажење сведока, докумената, и вештачења од стране стручњака за рукописе, медицина и хемлију. Тужништво је дужно да на претрес приведе сведоке оптуженога и поднесе остале његове доказе, такође о трошку државе (*Id.*, на 573, п. 14с, и пропратни текст).

политичко и демократско право на самоуправљање. Отуда и различито се поставља обим и димензије ових права и овлашћења које корисници имају у установи и према њој.

У ужем смислу речи корисник једне установе може бити онај појединац који се непосредно користи услугама те установе. Али корисник установе може бити и привредна организација односно установа која се непосредно користи услугама те установе и као таква жели њено постојаније које имају само одређени интерес да се обезбеди несметано и јање и њено функционисање према својим потребама. Постоји и други посебни облик корисника установе. То су заинтересоване установе и организације које функционисање јавне службе у интересу заједнице и ради задовољења одређених потреба. Посебан вид корисника представља оснивач који оснива одговарајућу установу друштвене службе да би послужила задовољењу опште друштвених потреба. Посебан статус ужива у неким случајевима комуна или срез на чијем је подручју седиште самосталне установе, независно од тога ко је њу основао.

Све ове врсте корисника могу представљати посебне групе интересената, која свака од њих има одређени интерес за рад самосталне установе и свака на одређени начин треба да допринесе — на основу свог непосредног интереса — правилном функционисању службе. Интересенти су према томе овде тако одређени за сваку категорију установа да се они увек посебно утврђују у самом акту о оснивању установе или у њеним правилима. Према томе, овде срећемо две посебне правне категорије: корисника и интересну групу. Склони смо да интересне групе уведемо под појам корисника у ширем смислу јер и оне имају одређена права односно обавезе према установи и у њој. То значи да ћемо се овде служити појмом корисника у ширем смислу речи, задржавајући се посебно на правима и обавезама корисника схваћених у његовом ужем правно-техничком значењу.

2. *Карактер и врсте односа у које ступају корисници према установи.* — Делатност коју врше одређене установе односи се на пружање помоћи и услуге одређеним корисницима. Али овде се корисник не може схватити у његовом ужем правном значењу. За одређене делатности установе заинтересоване су и шире интересне групе, тј. одређене организације и установе. Из тих разлога корисник-грађанин, као и заинтересоване организације и установе ступају са установом у врло различите односе. Наиме у вршењу одређене јавне службе установа ствара односе са њеним корисницима и интересентима чија се природа не може једнострано одредити. Некада се у тим односима изражава друштвено-политичка суштина. У другим пак случајевима претежно је реч о једном управно-правном односу са изразито својим специфичностима за разлику од односа грађана са органима државне управе. У овим односима често се изражавају и одређена субјективна јавна права грађана. Најзад, за ове односе карактеристично је то што они могу представљати одређено потчињавање корисника установи и тиме њихово подвођење „под власт“ установе.

3. *Право корисника на учешће у управљању установом.* — Најпре треба истаћи да корисници или интересне групе имају посебна права да учествују у управљању самосталном установом. Ово је један од основних принципа у формирању органа управљања и на њега се надовезује одређени изборни поступак. Овде се задржавамо само на разматрању овог принципа са становишта каква права и обавезе проистичу за корисника из оваквог њиховог односа према установи.

Долазећи у положај чланова одговарајућег органа друштвеног управљања установом, све ове групе корисника имају могућност да непосредно одлучују по свим основним питањима из живота и рада установе. Овде се не прави разлика између групе корисника и интересената према томе по каквом су односу добили могућност да буду представљени у органу друштвеног управљања. Сваки представник одређене интересне групе је пуноправан члан органа са осталим члановима који су дошли избором независно у каквом својству. Сви заједно, према томе, чине један орган управљања који има одређена овлашћења и који своја права и дужности искључиво обавља на седници. Представник корисника односно интересне групе је дужан уједно да својим радом у органу управљања допринесе да се обезбеди функционисање службе како у интересу корисника тако и у општедруштвеном интересу. У том смислу он није као члан органа управљања увек везан смерницама својих група већ се у одлучивању и изграђивању одређених становишта руководи задацима и циљевима службе тежећи да се кроз механизам самоуправе усклађују појединачни и групни интереси са оним које је друштво поставило установи као општедруштвени задатак.

Право корисника да учествују у управљању установом има још један друштвено-политички циљ који треба да се манифестује у функционисању механизма самоуправе јавним службама. Тај циљ се пре свега изражава у тежњи да се рад установе и њена политика не креће и не изграђује мимо и против интереса корисника и других интересних група. Овде политику установе утврђују заједно са представницима шире заједнице и сами корисници који су упознати са проблемима и задацима установе и сами доприносе њиховом остваривању у општедруштвеном интересу. С друге стране, у условима учешћа корисника у непосредном управљању установом, они престају да буду објекат над којима се врши управљање већ постају стварни носиоци свега онога што доприноси да се установа оријентише на остваривање оних основних задатака ради задовољења потребе сваког корисника посебно и тиме општедруштвених потреба. Корисник, са осталим интересним групама укључујући и чланове радног колектива установе, изграђује и одређује у представничком органу друштвеног самоуправљања политику и циљеве установе, тј. доприноси да се већ утврђени циљеве установе спроводе у интересу сваког појединца и свих заједно.

Друштвено-политички значај овог учешћа корисника изражава се у још једном правцу. Овде корисници стављени у положај самоуправљача треба да допринесу остваривању циљева ради којих је установа образована.

Тако, према чл. 100 Закона о школству (даље у тексту = ЗШ), сваки ученик има право и дужност да, према своме узрасту, доприноси остваривању циљева васпитања и образовања у својој школи. Ради тога ученици су дужни редовно похађати школу, радити и учити, поштовати правила школског живота и рада и испуњавати друге ученичке обавезе. Да би се пак развила иницијатива, самосталност, свесна дисциплина и одговорност ученика за њихов рад и успех у школи, као и активна помоћ наставницима у остваривању васпитања и наставе, ученици завршних година основне школе као и ученици стручне школе и гимназије образују, према чл. 103 ЗШ, *заједнице ученика разреда* односно школе. Ова заједница ученика се брине да ученици савесно врше послове које су им поверили школски органи, те на својим састанцима расправљају о свим питањима живота и рада школе. Заједница ученика може да упознаје школске органе и разредно веће са својим мишљењима и закључцима, да подноси своје предлоге који се односе на правила школе, на организацију и спровођење наставно-васпитног и друштвеног живота школе и да учествују на њиховим седницама кад се претресају та питања. У овом циљу ЗШ у својим основним начелима прописује да ученици одређеног узраста учествују у управљању школом и другим установама за васпитање и образовање (чл. 15).

Слична права и дужности у управљању факултетима имају и студенти као непосредни корисници. Осим права избора свога представника у факултетски савет, они имају могућност да бирају своје представнике и у веће године. Ово веће расправља и предлаже мере о питањима од заједничког интереса за извођење наставе на тој години, одсеку односно групи (чл. 70 Закона о факултетима и универзитетима — даље ЗФУ). Закон истиче да студенти имају право учествовати у раду органа управљања на универзитету и факултету. Као непосредни корисници, студенти учествују и у управљању установама које се баве здравственим, социјалним и материјалним питањима студената (чл. 31).

Ово учешће корисника у управљању самосталном установом може се вршити и посредно. Тако, на пример, корисници здравствених установа ово своје право према здравственој установи врше преко избора делегата у савет здравствене установе које су изабрале њихове одређене организације и установе. Овде се према томе корисник јавља у својству управљача посредством на овај начин изабраних делегата у органе друштвеног самоуправљања установом. У неким пак случајевима избор делегата корисници врше као и сви грађани преко зборових бирача односно преко одговарајућих стручних удружења, друштвених и привредних организација и преко одређених установа. Овде се појам непосредног корисника често поклапа са појмом заинтересоване интересне групе за рад одређене самосталне установе.

4. *Посебна средства којима корисници располажу у односу на усмеравање рада установе.* — Интересне групе односно корисници у ширем смислу речи ступају у одређене односе са установама за чију делатност они показују посебан интерес. Њима и само законодавство признаје таква овлашћења да они могу, ступајући у однос са установом, да врше одређено

друштвено усмеравање њеног рада. На овај начин постиже се и реално повезивање интересних група са установама и одређеним областима јавних служби и тиме се подстичу на трајније и ефикасније усклађивање рада свих заинтересованих фактора на унапређењу одређене друштвене делатности. Тако, на пример, чл. 4 ЗШ истиче потребу да школе и друге установе за васпитање и образовање у остваривању циљева васпитања и образовања *сарађују* са породицом, привредним и синдикалним, омладинским и другим друштвеним организацијама, стручним удружењима, установама и службама. А у чл. 7 се каже да се државни органи, привредне и друштвене организације установе, ради помоћи ученицима у похађању школе и ради обезбеђивања што бољих услова за васпитање и образовање, *старају* о оснивању домова ученика, школских кухиња и сличних установа. Даље, се предвиђа *сарадња* друштвених организација и наставника школе у организовању и извршавању програма рада слободних активности ученика. Ради остваривања ове сарадње ЗШ предвиђа одржавање заједничких састанака школских органа, наставника и родитеља односно ученика.

Заинтересованим органима, организацијама и установама за образовање висококвалификованих кадрова, ЗФУ даје право да приликом утврђивања наставних планова и програма, завођења течајева, организовања ванредних студирања и стручне праксе *сарађују* са односним факултетима. Ближе облике ове сарадње и узајамне помоћи предвиђају статуту факултета односно универзитета (чл. 11 ЗФУ). Ову сарадњу са корисницима у ширем смислу речи наглашава за здравствене установе и Закон о организацији здравствене службе (даље ЗОЗС). Он у чл. 4 каже да „у спровођењу здравствене заштите, здравствене установе и други органи здравствене службе *сарађују* са установама за здравствено осигурање, са санитетском службом Југословенске народне армије, Југословенским Црвеним крстом, привредним организацијама, просветним, социјалним и другим самосталним установама, синдикатима, стручним друштвеним и удружењима здравствених радника, другим друштвеним организацијама и грађанима“.

Средства друштвеног утицаја оних корисника који се уједно јављају као оснивачи одређене установе проширена су и одређенија по своје ефекту и правном дејству него што је то случај код остваривања сарадње. Овде се право корисника који имају уједно статус оснивача проширује у неколико праваца. Тако он с једне стране обезбеђује себи право да даје сагласност на статут односно правила установе, а с друге стране да именује до три четвртине чланова савета установе. Корисник овде може да задржи право да одобрава програм рада установе, да потврђује избор директора и да даје сагласност на расподелу и уношење средстава у фондове установе (чл. 25 Закона о начину финансирања научних установа). Исто тако и ЗШ предвиђа право привредних и друштвених организација, које су оснивачи одређене школе, да одреде изванредан број чланова у школске одборе школе (чл. 136, ст. 7).

Ови односи сарадње корисника у ширем смислу и установа стварају одређене обавезе за кориснике да помажу рад установе да би она одго-

ворила својим задацима у задовољењу општедруштвених потреба, с једне стране, а за саме установе да у своме раду не пренебрегну ове интересе и да се не изолирају и затворе у себе, с друге стране. У суштини, кроз ове односе изражава се брига друштвене заједнице за рад самосталних установа, чиме се уједно обезбеђује да оне по своме положају буду уистини самосталне друштвене установе.

5. *Субјективна јавна права корисника у погледу коришћења услуга установе.* — Све установе које се образују ради вршења одређене јавне службе дужне су да под одређеним условима пружају услуге својим корисницима односно грађанима. Грађани или у неким случајевима тачно одређени корисници уживају прописима утврђена субјективна јавна права која установа мора поштовати. Обим и димензије ових права су различити за поједине установе. Често сâм карактер установе одређује и обим ових права. Тако установе облигаторног карактера ступају у друге односе са корисницима за разлику од оних установа које грађанима стоје факултативно на услузи. Наиме према првим установама корисник располаже законом утврђеним правом на одређено поступање и коришћење услуга установа. Тако, према чл. 6 ЗШ, сви грађани од седме до петнаесте године *дужни* су да похађају основну школу. Из овог начела обавезног школовања стварају се и за установу и за кориснике одређени односи. Овде сама установа предузима иницијативу за пружање својих услуга оним корисницима који су навршили седам година. Код других пак установа ова иницијатива полази од корисника односно интересента. Овде настају и други односи који се битно разликују од оних односа који настају приликом коришћења установа облигаторног карактера.

Субјективна права корисника према установи изражавају се у праву једнакости свих корисника пред установом. Једноконост корисника пред јавном службом јесте једно од основних принципа на коме се заснива функционисање самосталних установа одговарајућих јавних служби. Тако, према чл. 24 ЗФУ, југословенски држављани и страни држављани који имају одговарајућу школску спрему имају право да се *под истим условима* упишу на факултет. Само изузетно, ако није могуће организовати наставу за све пријављене студенте, може се, на предлог факултетског односно универзитетског савета, прописима републичког извршног већа, привремено предвидети одређено ограничење у погледу уписа броја студената на поједини факултет. Ову једнакост грађана истиче и чл. 7 ЗШ који прописује да сви грађани, без обзира на националност, пол, социјално порекло и вероисповест, имају под истим условима једноко право на васпитање и образовање.

Да би се овој једнакости дала и стварна вредност и потребна економска основа, ЗШ прописује да је у школама настава бесплатна и да се она врши на језицима народа Југославије. Уједно се прописује да се националним мањинама обезбеђује настава на националном језику мањине у складу са одредбама ЗШ и међународним обавезама.

Једнакост грађана пред установама јавне службе на одређени начин истиче и ЗОЗС (чл. 17) прописујући да је сваки здравствени радник и

свака здравствена установа дужна да укаже грађанима хитну медицинску помоћ (прва помоћ).

Према томе сваки корисник одређене установе (овде је појам корисника употребљен у његовом ужем правнотехничком значењу) има једнака права пред установама које врше јавну службу. Овде нема привилегија за одређену категорију корисника јер су они под једнаким условима потпуно изједначени у односу на установу и службу коју она обавља.

6. *Поступак пружања услуге корисницима од стране установе.* — Сам поступак пружања услуга корисницима од стране установе може бити веома различит. При томе треба посебно размотрити на који начин се корисник обраћа установи за њене услуге и на који пак начин установа изражава свој пристанак. Посебно питање о начину пружања услуге корисницима од стране установе односи се на то да ли се пружање услуге врши уз накнаду или је оно бесплатно. Најзад, од посебног интереса је и питање начина прекида употребе оних услуга које установа пружа својим корисницима. Сва ова питања ће бити овде посебно размотрена да би се у целини сагледао однос корисника и установа у пружању услуга.

7. *Начин на који се корисник обраћа установи за њене услуге.* — Приликом коришћења услуга корисници се не морају формално обраћати установи те они на различите начине опште са установом. У појединим случајевима потребан је формални пристанак установа да ће пружити услуге одређеном кориснику. У другим случајевима нису потребне никакве формалности да би корисник дошао у положај да употреби одређене услуге. Исто тако је различит поступак при узимању саме иницијативе. У неким случајевима иницијативу узима сама установа, у другим она чека да јој се интересент обрати за услуге. За пружање тражених услуга у појединим случајевима потребан је пристанак установе, а у другима пристанак се презумира у одређеној радњи установе.

Као што се види, нема јединствених прописа који се односе на питања која смо овде истакли. Поступак коришћења услуга које установа нуди најчешће је у зависности од тога да ли је реч о установи облигаторног или факултативног карактера. Тако, на пример, деца од седме до петнаесте године морају се уписати у школу, те овде постоји посебна изјава воље која је од стране установе прихваћена актом о упису одређеног ученика. Међутим, за посету музеја, уметничких галерија, позоришта и сл. није потребна нека посебна изјава воље корисника. Довољно се она изражава актом о куповини улазнице за музеј, односно уметничку галерију или позориште. Приликом коришћења библиотеке корисник мора унапред изјавити да жели да користи библиотеку, у том случају он добија посебну легитимацију и тиме стиче право, под одређеним условима, коришћења фонда библиотеке. У неким установама, нарочито здравственим, поступак је одређен унутрашњим правилима установе. Али, с обзиром на свој облигаторни карактер, здравствена установа, у одређеним случајевима, не може да одбије болесника када се овај обрати за указивање хитне медицинске помоћи (чл. 17 ЗОЗС).

8. *Пружање услуге уз накнаду.* — Неке установе пружају своје услуге корисницима бесплатно, друге пак уз одређену накнаду. Тако, на пример,

настава у школама је бесплатна, у здравственим установама услуге се пружају уз одређену накнаду. Само у извесним случајевима корисници здравствене установе (за одређене врсте болести) ослобођени су обавезе плаћања накнаде. Иначе, у чл. 19 ЗОЗС каже се да се за медицинску помоћ и друге врсте здравствене заштите које указују здравствене установе плаћа накнада.

Начин одређивања накнаде и њене висине за медицинску помоћ и друге услуге здравствене заштите утврђује савет здравствене установе на предлог управног одбора установе. У другим установама ова се накнада утврђује посебним правилницима о тарифи, на пример, железнице или поштанских, телеграфских и телефонских услога. Ове тарифе одобрава и потврђује надлежни државни орган. Тако, на пример, према чл. 3 Закона о организацији југословенских железница, тарифе за превоз путника и робе које су по правилу јединствене, доноси Заједница југословенских железница у сагласности са Савезним извршним већем.

У свим установама висина накнаде одређена је унапред тако да корисници знају пре самог њиховог обраћања установи на какву се новчану накнаду обавезују за коришћење одређених услуга које им установа пружа. Приликом плаћања накнаде корисник добија увек потврду у различитим облицима: возну карту, поштанску марку, улазницу, итд.

Накнаду обично подноси корисник, али има случајева да накнаду за коришћење одређених услуга подноси заједница (на пример, народни одбор у болници за одређене категорије корисника). Има случајева да накнаду делимично сноси корисник а делимично заједница, на пример, комуна. Постоје такође случајеви плаћања накнада са повластицама, који су такође изричито у прописима утврђени.

Поступак наплаћивања накнаде је такође веома различит. Неке установе имају могућност вршења и принудне наплате.

9. *Начини прекида односа при коришћењу услуга.* — Прекид односа коришћења услуга у одређеним установама врши се без неких нарочитих формалности. Само у одређеним случајевима предвиђа се посебан поступак да би се прекинуо једном засновани однос коришћења услуга. Овај се прекид може извршити једностраном вољом корисника или саме установе. У овом другом случају морају настати и унапред предвиђени услови под којима она то може учинити. Тако, на пример, удаљавање ученика из школе на основу решења овлашћеног органа школе може се допустити само ако су се зато стекли одређени услови. Корисник установа може увек прекинути однос коришћење услуге својом вољом (на пример, да напусти болницу музеј пре него што је завршио са прегледом свих изложених предмета и сл.). Само у изузетно одређеним случајевима се тражи изјава воље у писменој форми приликом напуштања неких установа од стране корисника.

10. *Право корисника на подношење захтева и приговора.* — У одредбама појединих закона које се односе на организацију и функционисање појединих установа утврђује се и одређени поступак заштите корисника од самовољних поступака и незаконитих делатности установа при пружању услуга корисницима. Тако, у чл. 25 ЗОЗС прописује се да грађанин

који није примљен на лечење или није задовољан пријемом односно ука-заном помоћи, може захтевати од управника здравствене установе или шефа њеног одељења да се његов случај испита и размотри. Закон допушта и право приговора против донете одлуке управника, тако да корисник који није задовољан одлукама управника може захтевати да се његов случај изнесе пред управни одбор односно савет здравствене установе. Ово право подношења захтева и приговара припада и корисницима у ши-рем смислу речи. Тако, према чл. 25 ЗОЗС захтев, уместо незадовољног грађанина на указаној помоћи, може поставити и одговарајућа установа за здравствено осигурање, радни колектив, синдикална или друга заинтере-сована организација. ЗШ такође допушта подношење жалбе од стране ро-дитеља и ученика које разматра школски одбор (чл. 134, став последњи). У одређеним пак случајевима корисник може потражити и судску зашти-ту ради остварења својих права (чл. 8 Закона о здравственом осигурању пољопривредника „Сл. весник НРМ“, бр. 15/60).

У том случају, захтев лица које није задовољно радом установе при пружању услуга има карактер апелата незадовољне странке. Само, овде се поступак поводом поднетог захтева врши у оквиру саме установе и о њему решава орган друштвеног управљања. На тај начин, овде се сусрећемо са посебним односима који настају у самом процесу обављања делатности установе према корисницима, који су заштићени посебним средствима и који се у посебном поступку код органа друштвеног управљања решавају. Корисник има сва права странке у управном поступку.

11. *Потчињеност корисника према унутрашњем реду установе.* — Када корисник ступа у одређене односе са установом у циљу коришћења њених услуга и пошто је већ успостављен однос пружања услуга, неза-висно од тога да ли уз накнаду или без ње, јавља се за самог корисника одређена обавеза да се *потчињава унутрашњем уређењу установе*. Ово потчињавање корисника траје док се корисник налази у установи и не-посредно користи њене услуге. У неким пак случајевима корисник је ду-жан да своје понашање подешава правилима установе независно од тога да ли је у установи или изван ње. У првом случају реч је о тзв. кућном праву помоћу кога установа одржава кућни ред у установи. У другом слу-чају је реч о тзв. дисциплинској власти установе.

А. Кућно право и одржавање кућног реда у установи. — Свака уста-нова је заинтересована да обезбеди несметано вршење своје делатности и да у том циљу отклања све сметње које се могу јавити у њеном правил-ном функционисању. Ради тога она ствара унутрашњи поредак који жели да сачува јер тиме уједно обезбеђује правилно извршење својих зада-така и циљева службе. Тај унутрашњи поредак свака установа прописује сама својим посебним аутономним актом. Неке одредбе тога поретка на-лазе се у статутима установе, али неке установе доносе посебне прописе у виду акта који носи назив кућни ред. У овом акту садржано је низ овла-шћења установе којима она упућује и обезбеђује начин на који њени корисници подешавају своје владање за све време док су у установи или док се налазе у ситуацији да користе њене услуге.

Ови прописи везују корисника и он је дужан да се понаша док се налази у установи тако како прописују правила кућног реда. За нарушавање ових правила понашања, установа себи задржава права санкције које се битно разликују од санкција које изричу државни органи. Овде санкције немају карактер директне принуде. Установа није део јавне управе и ако жели да се послужи принудом мора као и појединац да се обрати за то надлежном државном органу.

Овде се ствара једно ново право чија се примена обезбеђује свесном дисциплином појединаца који користе одређене услуге одговарајуће установе. Уколико појединац покаже крајње занемаривање опшtedруштвене дисциплине и тиме доведе до тешкоће или сметње у остварењу задатка установе, установа може према таквом појединцу да предузме репресалије које се могу свести на следеће: одстрањење или ускраћење таквом кориснику даљег коришћења услуга, привремено одстрањење корисника из зграде у којој је установа смештена и сл.

Б. *Дисциплинска власт установе.* — Неке установе подвргавају своје кориснике посебном режиму и њихове поступке подводе под своја правила, тако да се за њихову повреду предвиђа, на основу закона, могућност изрицања дисциплинских казни. Тако, на пример, студенти су дужни да се придржавају универзитетских и факултетских прописа и правила и да чувају углед студента и факултета. Уколико се студент не буде придржавао ових правила у свом понашању на факултету или ван њега, он одговара пред посебним дисциплинским судом за студенте (чл. 29 ЗФУ). Исто тако и ЗШ (чл. 100) предвиђа дужност ученика да поштују правила школског живота и рада и да испуњавају друге ученичке обавезе. Органи друштвеног управљања школом (школски одбор односно наставничко веће) овлашћени су да сваки у свом делокругу решава о примени дисциплинских мера према ученицима (чл. 134 односно чл. 144 ЗШ).

Др. Александар Христов

НАЈНОВИЈЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У РАДУ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА НА КОДИФИКАЦИЈИ И ПРОГРЕСИВНОМ РАЗВОЈУ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Ако се резултати рада Уједињених нација на кодификацији и прогресивном развоју међународног права погледају у светлости политичких услова у којима се развијала ова делатност, и узимајући у обзир сложену правнотехничку природу ових поступака, закључци показују недвосмислено трајну вредност ових резултата. За разлику од периода између два светска рата, када је под окриљем Друштва народа дошло до првог планског покушаја кодификације међународног права на универзалној основи (1), од оснивања Уједињених нација до данас, Генерална скупштина

(1) Без обзира на неуспех овог покушаја, припремни радови Друштва народа и искуство Хашке конференције од 1930 послужили су као основа за постављање организације и утврђивање програма рада Уједињених нација на овом пољу (Вид. ближе: Doc. UN A/AC.10/5 i A/CN.4/1/Rev. 1).